

13. A nemzetközi terrorizmus trendjei

Tálas Péter

Terrorizmus – nemzetközi terrorizmus – Global Terrorism Database – a terrorizmus trendjei – regionális trendek – a terrorizmus okai – terrorizmus az Európai Unióban – a terrorizmus vizsgálata – TE-SAT-jelentés

Bár a terrorizmus végigkísérte az emberiség történetét, a politikai erőszak e formájának jogilag máig nincs nemzetközileg elfogadott konszenzusos definíciója. Tartalma azonban a különböző terrorizmusdefiníciók közös elemei alapján viszonylag pontosan körülírható: a terrorizmus civil vagy fegyvertelen emberekkel szembeni erőszak-alkalmazás vagy erőszakkal való fenyegetés, ezek általi félelemkeltés csoportok vagy egyének részéről politikai célok kikényszerítése érdekében. (SCHMID 2011, 39–157.) A hangsúly a politikai motívumon van, ez különbözteti meg ugyanis a terrorizmust a szervezett bűnözők anyagi haszonszerzés érdekében elkövetett erőszakos cselekedeteitől, illetve azoktól a támadásoktól, amelyeket mentális zavarodottság miatt követnek el (például az iskolai lövöldözők). Irányultságát tekintve vallási, politikai (szélsőbal, szélsőjobb), szeparatista és úgynevezett tematikus (single issue) terrorizmustípusokat különböztet meg a szakirodalom, ez utóbbihoz azokat a csoportokat vagy egyéneket sorolva, akik egy konkrét kérdés (például abortusz, környezetvédelem, állatvédelem stb.) miatt követnek el merényleteket. (SCHMID 2011, 171.)

A terrorizmus két szempontból foglal el különleges helyet a politikai erőszakformák között: egyrészt azon erőszakformák közé tartozik, amelyeket sem a nemzetközi jog, sem pedig az államok belső joga nem legitimál, másrészt azokhoz, amelyeknél döntő fontosságú a félelemkeltés motívuma, vagyis elsősorban a társadalom tagjainak szubjektív biztonságérzetére kíván hatni. Ez utóbbi miatt a terroristák számára kulcsfontosságú a nyilvánosság. A 21. században a terrorizmus több szempontból is a globális biztonságpolitikai problémák közé sorolható. Egyrészt mert az információáramlás globalizálódásával és mediatisálódásával együtt globalizálódott és mediatisálódott a terrorizmus is. Nem csupán abban az értelemben, hogy napjaink tömegtájékoztatási eszközei percek alatt továbbítják a terrorcselekményekről szóló híreket a világ bármely pontjára, de azáltal is, hogy az interneten keresztül maguk a terrorcsoportok is bármikor képesek híreket és tartalmakat közreadni saját nézeteikről és tevékenységükről. (SAUNDERS 2015, 226–435.) Másrészt globális probléma a terrorizmus abból a szempontból is, hogy – bár eltérő mértékben és eltérő módon, de – a világ államainak többségét érinti a jelenség. S végül globális abban az értelemben is, hogy néhány terrorszervezet kiterjedt nemzetközi hatókörrel rendelkezik, jóllehet a terroristacsoportok túlnyomó többségének tevékenysége ténylegesen ma is csupán lokális, illetve regionális fókuszú. A terrorizmustól való általános félelmet azonban az ezek tevékenységéről szóló hírek is erősítik.

Tankönyvünk e fejezete a terrorizmus 2001 utáni korszakával foglalkozik, elsősorban a terrorizmus vizsgálatának forrásaiból kirajzolódó tendenciákra és az Európai Unió térségének terrorfenyegetettségére fókuszálva. Azt kívánja bemutatni, hogy a források statisztikai adataiból milyen differenciált képet kaphatunk a világ különböző térségeinek terrorfenyegetettségéről, s ez mennyire pontosítható annak érdekében, hogy a terrorizmusról kialakult szubjektív percepciónk közelítsen a fenyegetés valóságához. Emellett röviden bemutatjuk azokat a legfontosabb okokat is, amelyek a terrorfenyegetettség mértékét, illetve az Európai Unió társadalmainak terrorizmuspercepcióját leginkább befolyásolják.

13.1. A terrorizmus vizsgálatának forrásairól

Az Egyesült Államokat érő, a terrorizmus történetében korszakhatárt jelentő 2001. szeptember 11-ei terrortámadást követően a terrorizmus vizsgálata és kutatása korábban soha nem látott mértékben kibővült, így napjainkra már több adatbázis, kutatóintézet és központ, szakfolyóirat, szakértői weblap és blog áll a terület iránt érdeklődők rendelkezésére, nem is beszélve a jelenség különböző területeivel foglalkozó könyvtárnyi irodalomról.

Az adatbázisok közül a legismertebb és leggyakrabban felhasznált az amerikai, online is elérhető Global Terrorism Database (*GTD*), amely a világon 1970-től elkövetett mintegy 170 000 terrorcselekmény főbb adatait tartalmazza (időpont, helyszín, elkövető, fegyver, az akció eredményessége, célpont, halottak és sebesültek száma), s amelynek adatai alapján 2012 óta rendszeres összefoglalókat készít az Institute for Economics and Peace a világ terrorfenyegetettségének helyzetéről *Global Terrorism Index* címmel.

Regionális szinten a South Asia Terrorism Portal gyűjt és tartalmaz adatokat a délasiai országok terrorfenyegetettségére vonatkozóan. Fontos és hasznos online adatbázis a University of Chicago által fenntartott Suicide Attacks Database, amely az öngyilkos merényletek által 1981 óta elkövetett több mint 5400 merénylet adatait tartalmazza (időpont, helyszín, elkövető, célpont, fegyver, elkövető neve), illetve az Aviation Safety Network repülésbiztonsági adatbázis, amelyből kikereshetők a repülőgépekkel szembeni terrortámadások adatai (járatszám, légitársaság, halálos áldozatok és utasok száma, indulási-érkezési állomás, eseteírás). Innen tudhatjuk például, hogy az első politikai indíttatású repülőgép-eltérítésre 1931. február 21-én került sor Peruban.

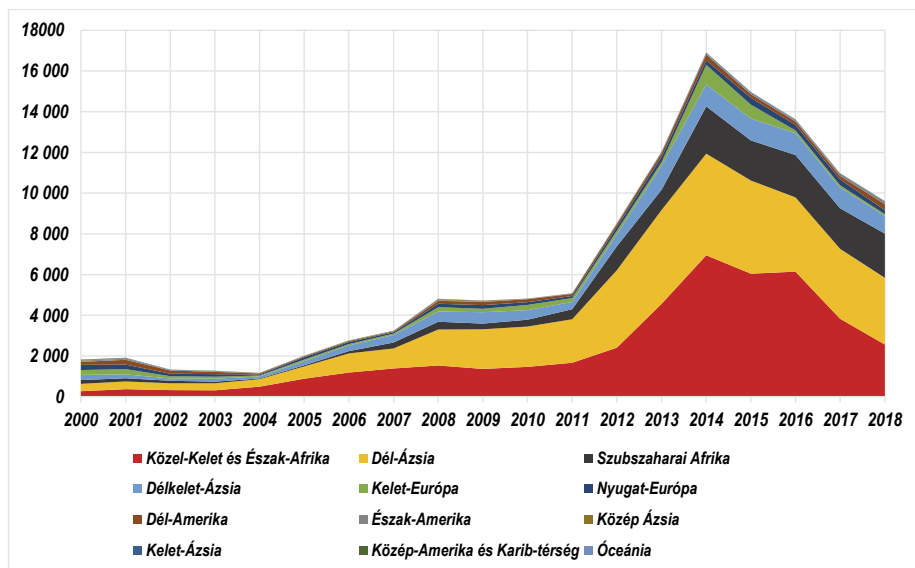
Az online adatbázisok mellett számos olyan intézmény létezik, amely rendszeresen összefoglalókat készít valamely régió vagy ország terrorfenyegetettségéről. Ezek közül a legismertebb és leggyakrabban hivatkozott az Egyesült Államok külügyminisztériuma által 2005 óta évente összeállított Country Reports on Terrorism (CRT), amely az egyes országok terrorizmussal szembeni fellépésének aktuális helyzetére és trendjeire koncentrál. Tankönyvünk e fejezete szempontjából pedig az egyik legfontosabb az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) által 2007 óta évente kiadott Terrorism Situation & Trend Report (TE-SAT), amely az Európai Unió terrorfenyegetettségének helyzetét és trendjeit foglalja össze a tagállamok hivatalos adatai alapján (sikeres, sikertelen és megakadályozott merényletek, letartóztatások, bírósági ítéletek), s amely az uniós tagállamok politikai elitjeinek terrorizmuspercepciójába nyújt betekintést.

A terrorizmus iránti fokozott szakmai érdeklődést jól jelzi, hogy szerte a világban körülbelül 100 különböző intézmény folytat terrorizmuskutatást (FREEDMAN 2010), közel ugyanennyi a terrorizmussal foglalkozó folyóiratok és újságok (TINNES 2013a), s mintegy 230 a weboldalak és szakmai blogok száma (TINNES 2013b). Emellett a közvélemény-kutató intézetek (például PEW, Gallup, Eurobarometer) is rendszeresen mérik a társadalmak terrorizmuspercepcióját szerte a világban, s ezek szintén fontos források a jelenség társadalmi megítélésének változását illetően. Az ezekből kiolvasható adatok alapján elmondható, hogy a társadalmak terrorizmuspercepcióját legerőteljesebben három tényező befolyásolja: az úgynevezett stratégiai jellegű terrortámadások – vagyis azok, amelyek nagy áldozatszámokkal járnak, nagy médiafigyelmet váltanak ki, s ezáltal nagy a félelemkeltő hatásuk –, a terrorizmusról folyó politikai közbeszéd, illetve hogy a média miként mutatja be magát a jelenséget.

13.2. A 21. századi terrorizmus nemzetközi trendjéről

A terrorfenyegetettség mértékét leggyakrabban az elkövetett merényletszám, illetve a terrorcselekmények halálos és sebesült áldozatainak száma alapján állapítják meg a szakértők. Fontos azonban jeleznünk, hogy egyrészt az adatbázisok és az összefoglalók egy része (például a GTD és a TE-SAT) azokat a sikertelen terrortámadásokat is számontartja, amelyekről a közvélemény nem feltétlenül értesül. Másrészt a társadalmak terrorfenyegetettség-percepcióját igen eltérően befolyásolják a halálos áldozatokkal és sebesültekkel járó támadások, illetve azok a terrorcselekmények, amelyek csupán anyagi áldozattal járnak. Ráadásul a terrorizmustól való félelmet napjainkban a terrorcsoportok által megfogalmazott fenyegető üzenetek is jelentősen befolyásolják, akkor is, ha azokat nem követi konkrét merénylet. Fontos látnunk azt is, hogy az egyes adatbázisok és összefoglalók eltérő (szűkebben, szigorúbban vagy tágabban, megengedőbben értelmezett) terrorizmus-fogalommal dolgoznak, így pedig sok esetben különböző számadatokat tartanak nyilván. (SHEEHAN 2012) Ezért a különböző adatbázisok használata esetén leginkább arra érdemes figyelni, hogy tendenciák tekintetében hasonló-e eredményeik és megállapításaik.

A Global Terrorism Database adatai szerint 2002 óta egyértelműen növekedett a világ terrorfenyegetettsége, az elkövetett merényletek, a halálos áldozatok és a sebesültek számának tekintetében egyaránt. A halálos áldozatok vonatkozásában 2005-től megerősítik a növekedést a Country Report on Terrorism adatai is, bár a merényletek száma és a sebesültek tekintetében a CRT a 2006–2007-es évekre teszi az elmúlt több mint másfél évtized negatív csúcspontjait. Mindkét forrás egyértelműen jelzi azt is, hogy a legsúlyosabb fordulat 2011 után következett be, s hogy csupán 2014–2015-től javult a helyzet némileg.

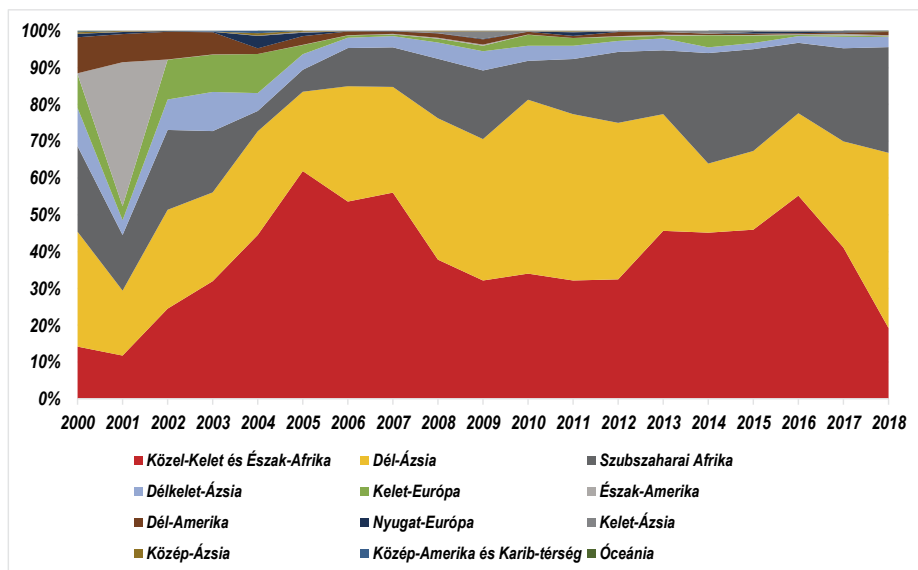

13.1. ábra

Terrorcselekmények száma regionális bontásban, 2002–2018 között

Forrás: GTD 2019

A GTD adataiból egyértelműen kiderül az is, hogy a világ különböző térségeinek terrorfenyegetettsége rendkívül eltérő, s hogy 2000 óta leginkább a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, Dél-Ázsiában, illetve Afrika szubszaharai térségében romlott a helyzet. Míg ugyanis 2000-ben a világ terrortámadásainak 45%-át követték el e régiókban, 2018-ra 84%-ra növekedett ez az arány. A halálos áldozatok és sebesültek tekintetében még látványosabb e térségek növekvő terrorfenyegetettsége, hiszen részesedésük a halottak tekintetében 68%-ról 96%-ra, a sebesültekében 60%-ról 93%-ra növekedett az elmúlt két évtized alatt. A három említett térség közül a Közel-Kelet és Észak-Afrika részesedése a merényletek tekintetében 36%-ot tett ki 2000 és 2018 között, Dél-Ázsiáé 33%-ot, a szubszaharai Afrikáé pedig 13%-ot, bár voltak olyan évek, amikor a közel-keleti és észak-afrikai (2004–2007, 2014–2016), illetve a dél-ázsiai térség (2009–2012) részesedése meghaladta a 40%-ot is. A halálos áldozatok számát tekintve a Közel-Kelet és Észak-Afrika részesedése a 2000 és 2018 közötti időszakban 41%-ot tett ki, de 2005-ben (61%) és 2007-ben (56%) még ennél is magasabb volt a részesedési aránya. Dél-Ázsia részesedése a halálos áldozatok tekintetében 2000 és 2018 között 29%-ot tett ki – bár 2010–2011-ben és 2018-ban 45% fölé volt –, a szubszaharai Afrikáé pedig 21%-ot, de 2014 és 2018 folyamán 30%, illetve 29% volt. A sebesültek számát tekintve a Közel-Kelet és Észak-Afrika részesedése az említett időszakban 46%, Dél-Ázsiáé 28%, a szubszaharai Afrikáé pedig 9%, bár volt olyan év, amikor a Közel-Keleten és Észak-Afrikában 65%-ot (2007), Dél-Ázsiában 49%-ot (2018), a szubszaharai Afrikában pedig 19%-ot (2017) ért el ez az arány.

13.2. ábra

A terrorizmus halálos áldozatainak aránya régióként, 2000–2018 között

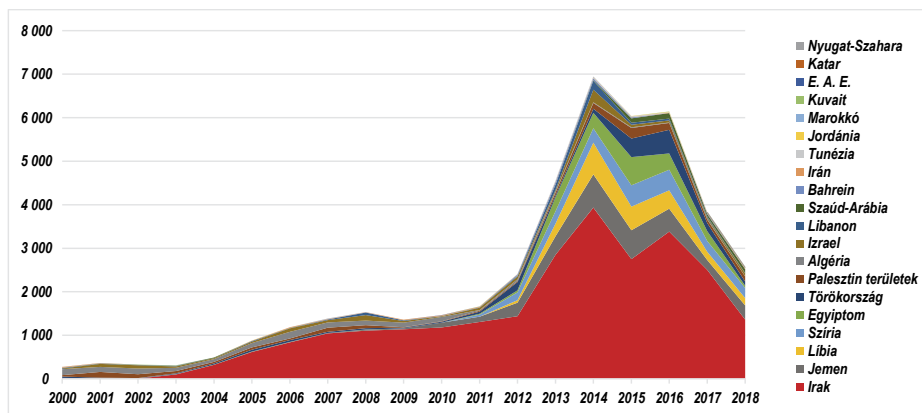
Forrás: GTD 2019

Ehhez képest a GTD szerint Észak-Amerika és Nyugat-Európa részesedése a világ összes terrorcselekményéből a 2000-es 17%-ról 2018-ra 4%-ra csökkent. A halálos áldozatok tekintetében a két említett térség részesedése 1,5%-os volt a 2000 és 2018 közötti időszakban, de a 2001-es a 2004-es év kivételével (amikor a szeptember 11-ei terrortámadás miatt 39,6%, a madridi terrortámadás miatt pedig 3,4% volt) mindvégig 1% alatt maradt. A sebesültek aránya a két térségben együttesen a 7,3% volt 2000–2018 között, de a szeptember 11-ei terrortámadás (78%), illetve nagy európai terrortámadások éveitől eltekintve (2004 – Madrid 15%, 2005 – London 7%) 0,5% és 1,5% között mozgott.

A világban 2000 és 2018 között elkövetett 121 628 merénylet közül 43 414-et a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, 40 504-et Dél-Ázsiában, 15 246-ot pedig a szubszaharai Afrikában követtek el. A merényletek 294 587 halálos áldozata közül 121 947 fő a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, 86 666 fő Dél-Ázsiában, 63 080 fő pedig a szubszaharai Afrikában vesztette életét. A terrortámadások 413 906 sebesültje közül a Közel-Keleten és Észak-Afrikában 192 021 fő, Dél-Ázsiában 117 228 fő, a szubszaharai Afrikában pedig 38 960 fő vált áldozattá. A világ három legfenyegetettebb térsége mellett – a 2000 és 2018 közötti időszak egészét tekintve – egyértelműen növekedett a terrorfenyegetettség Délkelet-Ázsiában is, ahol 10 440 merényletet hajtottak végre a vizsgált időszakban, 8817 halálos és 18 547 sebesült áldozattal. A világ többi térsége esetében jóval nehezebb egyértelműen megállapítani a terrorfenyegetettség alakulását. A merényletek száma szempontjából ugyanis Kelet-Európa (4086 merénylet 2000–2018 között), Nyugat-Európa (3406), Dél-Amerika (2822),

Észak-Amerika (769) és Óceánia (97) fenyegetettsége enyhén növekedett, Kelet-Ázsiáé (204) stagnált, míg Közép-Azsiában (236), illetve Közép-Amerikában és a Karib-térségben (104) csökkent a fenyegetettség. A halálos áldozatok számát tekintve Nyugat-Európa (955 halott 2000–2018 között), Kelet-Ázsia (861) és Óceánia (21) fenyegetettsége enyhén nőtt, Kelet-Európáé (5928) és Közép-Ázsiáé (238) stagnált, míg Dél-Amerikáé (3362), illetve Közép-Amerikáé és a Karib-térségé (109) csökkent. Külön kell szólnunk Észak-Amerikáról, ahol a 2001. szeptember 11-ei terrortámadások ugyan drasztikusan megemelték a halottak (3603) és sebesültek (24 158) számát (a szeptember 11-ei támadásoknak 3004 halálos és 21 871 sebesült áldozata volt), ennek ellenére a vizsgált időszak egészét tekintve a halálos áldozatok száma csak enyhén növekedett, a sebesültek száma pedig csökkent. A szeptember 11-ei terrortámadások ugyanis elsősorban a terrorizmustól való szubjektív társadalmi félelmet erősítették az elkövetkezendő években, nem a tényleges terrorfenyegetettséget. A terrortámadások sebesült áldozatainak szempontjából Kelet-Ázsia (1274 sebesült 2000–2018 között) és Óceánia (52) fenyegetettsége kissé növekedett, Közép-Amerikáé és a Karib-térségé (192) stagnált, Kelet-Európáé (9874) és Nyugat-Európáé (5947) kissé, Dél-Amerikáé (5136) és Közép-Ázsiáé (467) pedig egyértelműen csökkent.

Ahhoz azonban, hogy valóban hiteles és differenciált képet kapjunk a világ terrorfenyegetettségének mértékéről, országokra lebontva is érdemes megvizsgálnunk egy-egy térség érintettségét a probléma kapcsán. A GTD adatai e tekintetben azt mutatják, hogy 2000 és 2018 között a Közel-Kelet és Észak-Afrika mindenkor három legfenyegetettebb országában követték el átlagosan a térség terrorcselekményeinek 81%-át (az éves arány 67 és 91% között mozgott a 19 év során). A vizsgált időszak különböző éveiben ezen országok közé a térség 22 országából 9 ország került (Irak, Jemen, Líbia, Szíria, Egyiptom, Törökország, Algéria, a Palesztin Autonóm Területek és Izrael), közülük Irak 16, Algéria 11, Jemen pedig 9 éven keresztül. Az időszak egészét tekintve a legtöbb merényletet Irakban (25 896), Jemenben (3566), Líbiában (2403), Szíriában (2292) és Egyiptomban (2059) követték el, vagyis az öt országban követték el a térség összes merényletének 83%-át.

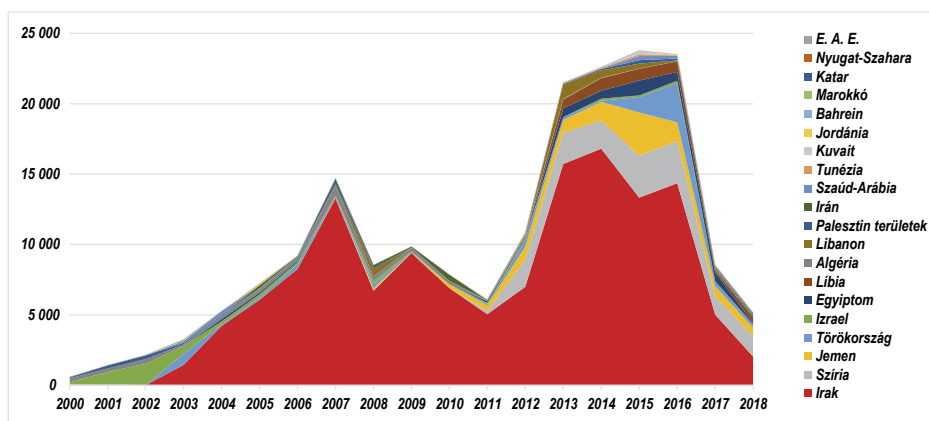
13.3 ábra

Merényletek országonként a Közel-Kelet és Észak-Afrika régióban 2000–2018 között

Forrás: GTD 2019

A térség mindenkori három legfenyegetettebb országából került ki átlagosan a térségben terrorcselekmények következtében meghaltak 91%-a (az éves arány 76 és 98% között mozgott a 19 év során). A vizsgált időszak különböző éveiben ezen országok közé a térség 22 országából 10 ország került (Irak, Szíria, Jemen, Algéria, Egyiptom, a Palesztin Autonóm Területek, Izrael, Libanon, Szaúd-Arábia és Irán), közülük Irak 16, Algéria 10, Jemen és Szíria pedig 8 éven keresztül. Az időszak egészét tekintve a legtöbb halálos áldozatot Irakban (79 482), Szíriában (16 255), Jemenben (9535), Algériában (3671) és Egyiptomban (3221) követelték a merényletek, vagyis az öt országból került ki a térségben terrorcselekmények következtében meghaltak 92%-a.

S végül, a Közel-Kelet és Észak-Afrika térség mindenkori három legfenyegetettebb országából került ki átlagosan a térségben terrorcselekmények következtében megsebesültek 89%-a (az éves arány 75 és 98% között mozgott a 19 év során). Az időszak egészét tekintve a legtöbb sebesült áldozatot Irakban (135 624), Szíriában (15 113), Jemenben (9833), Törökországban (7106) Izraelben (4687) és Egyiptomban (4205) követelték a merényletek, vagyis a hat országból került ki a térségben terrorcselekmények következtében megsebesültek 90%-a.

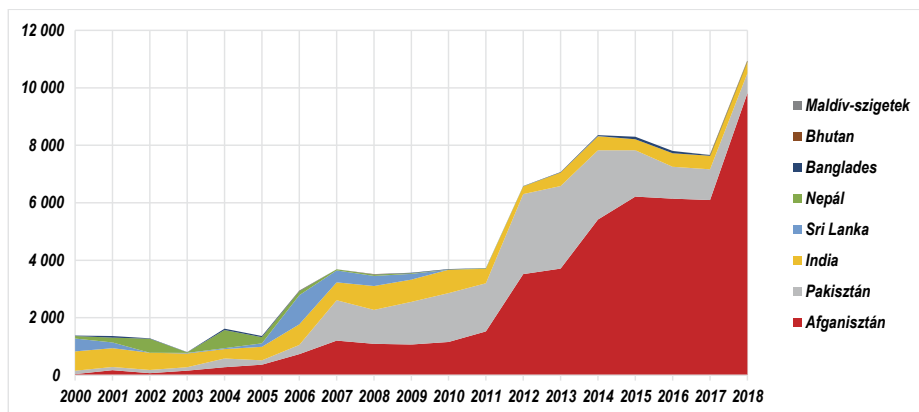
13.4 ábra

Sebesültek országonként a Közel-Kelet és Észak-Afrika régióban 2000–2018 között

Forrás: GTD 2019

Dél-Ázsia esetében a térség kilenc országából a mindenkori két legfenyegetettebb országban hajtották végre 2000 és 2018 között átlagosan a térségben elkövetett merényletek 70%-át (az éves arány 50% és 84% között mozgott a 19 év során), ha pedig háromra bővítjük a legfenyegetettebb országok körét, az átlagos arány 88%-ra (az éves arány pedig 71 és 97% közöttire) növekszik. A legfenyegetettebb országok körébe öt ország került (India, Pakisztán, Afganisztán, Sri Lanka, Nepál) a vizsgált időszakban, azonban míg Nepál csupán egyszer (2002), Sri Lanka pedig négyszer (2000–2001, 2005–2006) szerepelt a legfenyegetettebbek között, addig Afganisztán 16, Pakisztán 17 éven keresztül, India pedig a vizsgált időszak minden egyes évében. A térség országainak terrorfenyegetettségbeli különbségét jól jelzik a 2000

és 2018 közötti merényletszámok is, hiszen e tekintetben Afganisztán (14 385 merénylet), Pakisztán (13 030) és India (9811) egyértelműen kiemelkedik. E három országban követték el a térség merényleteinek 92%-át a vizsgált időszakban.

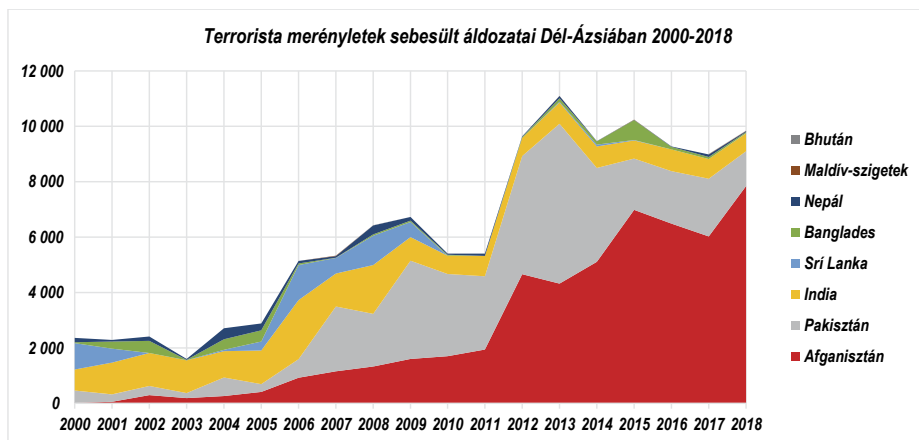

13.5 ábra

A terrorizmus halálos áldozatainak száma országonként Dél-Ázsiában 2000–2018 között

Forrás: GTD 2019

A GTD Dél-Ázsiára vonatkozó adatai a terrorizmus halálos és sebesült áldozatainak tekintetében hasonló tendenciákat mutatnak. A térség mindenkor két legfenyegetettebb országából került ki átlagosan a terrorizmus halálos áldozatainak 80%-a (három ország esetén 92%-a), a sebesült áldozatoknak pedig 73%-a (három esetén 85%). A legfenyegetettebb országok között a halálos áldozatok esetében is a merényletek kapcsán említett országokat találjuk, azonban Nepál és Sri Lanka itt háromszor került az első három közé a 2006 előtti időszakban. Bár India e tekintetben is mindvégig a legfenyegetettebb országok között szerepelt a vizsgált időszakban, 2012-től egyértelműen csökkent fenyegetettsége, mivel ezt követően az első két legfenyegetettebb ország (Afganisztán és Pakisztán) részesedése a terrorizmus halálos áldozataiból 93% fölé emelkedett. A vizsgált időszak egészét tekintve Afganisztánban 48 773, Pakisztánban 21 241, Indiában pedig 10 411 fő vált terrorcselekmények halálos áldozatává, s a három országból került ki a halálos áldozatok 94%-a. A sebesült áldozatok esetében Nepál nem szerepel a legfenyegetettebb országok között, s helyét egy alkalommal (2002-ben) Banglades vette át. A 2009-ig polgárháborúval sújtott Sri Lanka három alkalommal (2000–2001-ben és 2006-ban) került a legfenyegetettebbek közé a sebesült áldozatok tekintetében. India e tekintetben is mindvégig az első három legfenyegetettebb országcsoporthoz tartozott, de 2012 után – hasonlóan a halottakhoz – a sebesült áldozatok terén is Afganisztán és Pakisztán vált a legfenyegetettebbé (a két országra együtt a sebesültek 86–93%-a esett). A vizsgált időszak egészét tekintve Afganisztánban 51 315, Pakisztánban 36 761, Indiában pedig 18 760 fő vált terrorcselekmények sebesült áldozatává, s a három országból került ki a halálos áldozatok 91%-a.

13.6 ábra

A terrorizmus sebesült áldozatainak száma országonként Dél-Ázsiában 2000–2018 között

Forrás: GTD 2019

Amennyiben az előbbieken ismertetett módszerrel vizsgáljuk meg a világ egyes térségeinek terrorfenyegetettségét, az alábbi eredményeket kapjuk:

2000 és 2018 között a szubszaharai Afrika 43 országa közül az öt legfenyegetettebb ország közé a merényletek szempontjából Szomália (4500 merénylet), Nigéria (4471), Szudán (933), a Kongói Demokratikus Köztársaság (930) és Mali (697), a halálos áldozatok szempontjából Nigéria (24 813 halott), Szomália (11 078), a Kongói Demokratikus Köztársaság (4980), Szudán (3410) és Dél-Szudán (2731), a sebesültek szempontjából pedig Nigéria (10 802 sebesült), Szomália (9252), Szudán (2192), Kenya (2075) és Csád (1680) került. A szubszaharai Afrika legfenyegetettebb öt országában követték el a térség összes merényletének 76%-át, ezekből származott a halottak 75%-a és a sebesültek 67%-a. A két legfenyegetettebb ország egyértelműen Nigéria és Szomália volt, ahol az összes merénylet 59%-át követték el, s ahonnan a halálos áldozatok 57%-a, a sebesülteknek pedig 51%-a származott. Ha a valamelyik mutató alapján a legfenyegetettebb országok közé került nyolc ország adatait vesszük figyelembe, akkor ezekben követték el a térség összes merényletének 82%-át, ezekből származott a halálos áldozatok 81%-a és a sebesültek 78%-a. S akkor még nem említettük meg azokat az országokat, amelyek éppen csak lemaradtak a legfenyegetettebb országok ötös listájáról, így az 564 merénylettel és 2579 halálos áldozattal a hatodik helyen végző Kamerunt, vagy a 2206 halálos áldozattal hetedik helyen végző Közép-afrikai Köztársaságot, amelyek adataival a merényletek aránya 88%-ra, a halálos áldozatoké 89%-ra, a sebesülteké pedig 84%-ra növekedne. A szubszaharai Afrika kapcsán fontos jelezni azt is, hogy a legtöbb merénylet a térségben az al-Shabaab és Boko Haram terrorszervezethez kapcsolódik. E két szervezet követte el a térség merényleteinek 42%-át (6443), támadásaikhoz kapcsolódik a halálos áldozatok 51%-a (32 128), illetve

a sebesültek 48%-a (18 750). Részben ez a magyarázata annak, miért Szomália, illetve Nigéria a szubszaharai Afrika térségének legfenyegetettebb államai.

- Délkelet-Ázsia két legfenyegetettebb országa már évtizedek óta Thaiföld és a Fülöp-szigetek. A 2000 és 2018 közötti időszakban itt követték el a térség 10 440 merényletének 89%-át, s innen származott a 8817 halálos áldozat 83%-a, a 18 547 sebesültnek pedig a 84%-a. A két ország mellett Indonézia és Mianmar említhető még meg, az ő fenyegetettségi adataikkal együtt a négy országra esett a térség összes merényletének, halálos és sebesült áldozatának 99%-a a vizsgált időszakban.
- A Kelet-Európához sorolt 24 ország közül kettőben – Oroszországban és Ukrajnában – követték el 2000 és 2018 közötti időszakban a térség 4086 merényletének 88%-át, innen származott az 5928 halálos áldozat 97%-a és a 9874 sebesült 93%-a. Fontos látnunk azonban, hogy Ukrajna csupán 2014 – a kelet-ukrajnai háború kezdete – óta vált terrorfenyegetetté (akkortól növekedett a merényletek száma 159-re, a halottaké 2268-ra, a sebesülteké pedig 2813-ra), s azt is, hogy Oroszország terrorfenyegetettsége 2014 óta jelentősen csökkent. A térségből még Koszovó és Macedónia említhető meg, mint amelyek a vizsgált korszak bizonyos időszakában (2000–2001) terrorfenyegetettek voltak, illetve Fehéroroszország, ahol viszont egy-egy 2008-ban, illetve 2011-ben elkövetett merénylet emelte meg a sebesült áldozatok számát (212).
- Dél-Amerikában egyetlen országhoz – Kolumbiához – kötődik a térségben 2000 és 2018 között elkövetett 2822 merénylet 82%-a, a terrorizmus 3362 halálos áldozatának 90%-a, illetve 5186 sebesült áldozatának 88%-a. A merényletek szempontjából Chile (140) és Venezuela (85), a halottak szempontjából Peru (142), sebesültek szempontjából pedig Peru (173) és Venezuela (173) emelhető ki, bár részesedésük 5% alatti.
- A GTD adatai tehát egyértelműen azt mutatják, hogy még a világ terrorizmustól leginkább érintett térségeinek esetében is a fenyegetettség mértékét elsősorban az egyes térségek néhány – esetünkben 29 – államának az igen magas terrorfenyegetettsége határozza meg.

Jóllehet a legtöbb összefoglaló elemzés a terrorfenyegetettség mértékét csak országok szintjére bontva adja meg, ez még a legfenyegetettebb országok esetében sem jelenti azt, hogy ne lehetne területileg még pontosabban meghatározni a fenyegetettségüket. Ez utóbbi elsősorban azért fontos, mert az olyan nagy területű országokon belül, mint például Oroszország, India, Algéria, Indonézia, Törökország vagy Ukrajna, viszonylag jó körülhatárolhatók a terrorizmus szempontjából legfenyegetettebb országokon belüli területek is. Oroszország esetében régóta ilyen az Észak-Kaukázus térsége, India esetében Kasmír és a délkeleti tartományok, Algériában az Algír környéki tengerparti vidékek, Indonéziában Aceh tartomány, Törökországban a délkeleti kurd területek, Ukrajnában pedig a kelet-ukrajnai szakadár területek. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy az elmúlt időszakban ezeken az adott állam szempontjából nem is mindig túl nagy területeken követték el az adott országon belüli terrorcselekmények 80–95%-át. Ez teszi érthetővé azt, hogy egy-egy állam esetében a terrorfenyegetettséget mennyire tekinti súlyos, az egész állam szempontjából destabilizáló jelenségnek a nemzetközi szakirodalom, illetve hogy a központi kormányzat mennyire tekint biztonságpolitikai prioritásként a terrorfenyegetettség csökkentésére.

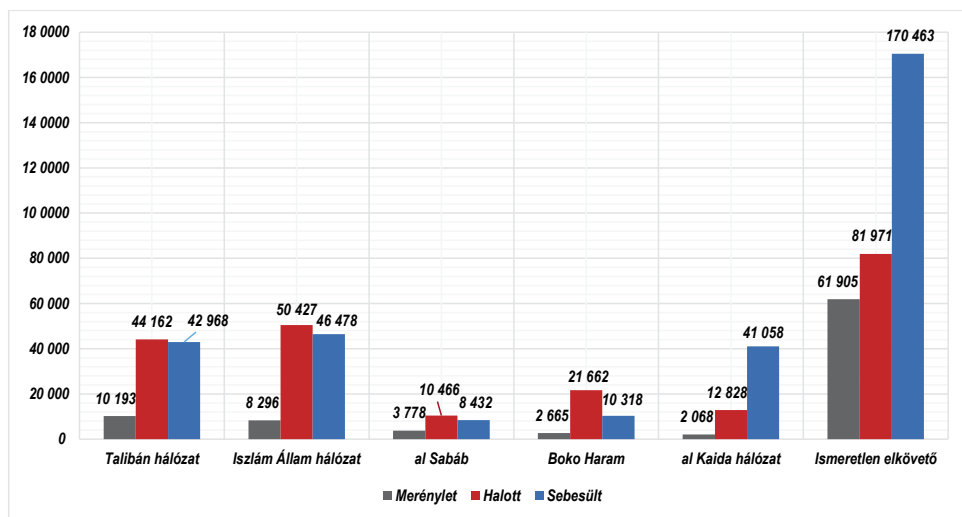
13.3. A terrorizmus és terrorfenyegetettség legfontosabb okairól

A terrorizmusról szóló szakirodalomban egyöntetű a konszenzus azzal kapcsolatban, hogy a terrorizmus bázisa a gyenge állam, vagyis a legtöbb terrorcselekményre olyan országokban kerül sor, ahol a központi hatalom nem képes érvényesíteni erőszak-monopóliumát és fennhatóságát az ország egész területén. Más szóval, az állam nem képes ellátni olyan alapvető funkcióit az adott ország egy részén, mint a külső és belső biztonság szavatolása, a közszolgáltatások, illetve a normális gazdasági és a politikai élet alapvető kereteinek biztosítása. Nem véletlen tehát, hogy az említett 29 ország közül kilencet (Szomália, Szudán, Kongói Demokratikus Köztársaság, Csád, Afganisztán, Irak, Jemen, Pakisztán, Nigéria) 2006 óta mindvégig – ötöt pedig (Kenya, Banglades, Nepál, Sri Lanka, Szíria) a vizsgált időszak több mint felében – a törekény államiság legveszélyesebb (*alert*) kategóriájába sorolta a Fragile States Index (FSI). További öt pedig (Egyiptom, Libanon, Mali, Líbia, Irán) legalább három évre ugyanebbe a kategóriába került 2000 és 2018 között. Viszonylag magas terrorfenyegetettsége ellenére soha nem sorolták azonban ide Indiát, Törökországot, Oroszországot, Ukrajnát, Algériát, Izraelt és a palesztin területeket, a Fülöp-szigeteket, Thaiföldet és Bolíviát sem. (FSI 2019)

Legalább ennyire lényeges, hogy az említett országok legtöbbje hosszabb vagy rövidebb ideje politikailag igen erősen és élesen megosztott, sőt számos esetben különböző intenzitású és kiterjedésű polgárháború vagy fegyveres felkelés zajlott/zajlik a területükön (Szomália, Jemen, Szudán, Szíria, Kongói Demokratikus Köztársaság, Afganisztán, Sri Lanka, Irak, Nigéria, Líbia, Mali, Thaiföld, Ukrajna). A megosztottság a leggyakrabban szélsőséges vallási ellentétként (Szomália, Jemen, Szíria, Kongói Demokratikus Köztársaság, Afganisztán, Irak, Nigéria, Líbia, India), szeparatista törekvésként (Jemen, Líbia, Mali, Sri Lanka, Fülöp-szigetek, Törökország, India, Ukrajna) vagy a politikai hatalomért folyó harc ideológiai köntösében jelenik meg (Jemen, Szudán, Kongói Demokratikus Köztársaság, Palesztin Autonóm Területek, India) a helyi társadalmakban. A szélsőséges vallási ideológiák közül az elmúlt másfél évtizedben egyértelműen a nyugati kulturális, gazdasági és politikai befolyás ellen küzdő, a hagyományos iszlám értékeket az egész világon elfogadottá tenni kívánó iszlamista extrémizmus került leginkább előtérbe a terrorszervezetek körében. Részben azért, mert a 29 legfenyegetettebb állam közül 17-ben muszlim a többségi társadalom (Szomália, Afganisztán, Jemen, Algéria, Törökország, Palesztin Autonóm Területek, Szaúd-Arábia, Líbia, Szudán, Pakisztán, Irak, Irán, Mali, Egyiptom, Szíria, Csád, Libanon), további hatban pedig jelentős (10% fölötti) kisebbséget alkotnak a muszlimok (Nigéria, Izrael, Oroszország, India, Fülöp-szigetek, Kenya). Részben pedig azért, mert az információáramlás globalizálódása láthatóbbá és összehasonlíthatóvá tette a világ térségei közötti gazdasági-társadalmi azonosságokat és különbségeket, illetve megkönnyítette a kapcsolatfelvételt és kapcsolattartást az azonos nézeteket valló csoportok között.

A terrorfenyegetettség mértékének szempontjából ugyancsak lényeges tényező, hogy az adott ország területén tevékenykedő terroristaszervezet vagy -csoport milyen anyagi forrásokkal és milyen nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkezik. A terroristaszervezetek közül a leghatékonyabbak és legfélelmetesebbek azok, amelyek forrásaik és kapcsolatrendszerük révén több országban is képesek terrortámadások rendszeres végrehajtására. Bár az általunk vizsgált időszakban több ilyen szervezet is tevékenykedett, egyértelműen kiemelkedik közülük az al-Káida, valamint az „Iraki és Szíriai Iszlám Állam” / „Iszlám

Állam” (ISIS/IS) nevű dzsihádistá szervezet. Míg az al-Káida volt az első olyan terror-szervezet, amely úgynevezett fiókszervezeteket tudott létrehozni – Irakban, a Maghreb-térségben, a palesztin területeken, az Arab-félszigeten, Szomáliában, a levantei térségben, a Sínai-félszigeten, az indiai szubkontinensen –, az ISIS egy teokratikus kvázi államot hozott létre és tartott fenn időlegesen (2014 és 2016 között) Szíria és Irak szunnita többségű területein. Emellett fiókszervezet-hálózatot épített ki Líbiában, a Sínai-félszigeten, Jemenben, Algériában, Afganisztánban és Pakisztánban, a Kaukázusban és Szomáliában is. E két szervezet mellett több országban is képes terrortámadások rendszeres végrehajtására az al-Shabaab (Szomália, Kenya), a Talibán (Afganisztán, Pakisztán) vagy a Boko Haram (Nigéria, Kamerun) is.

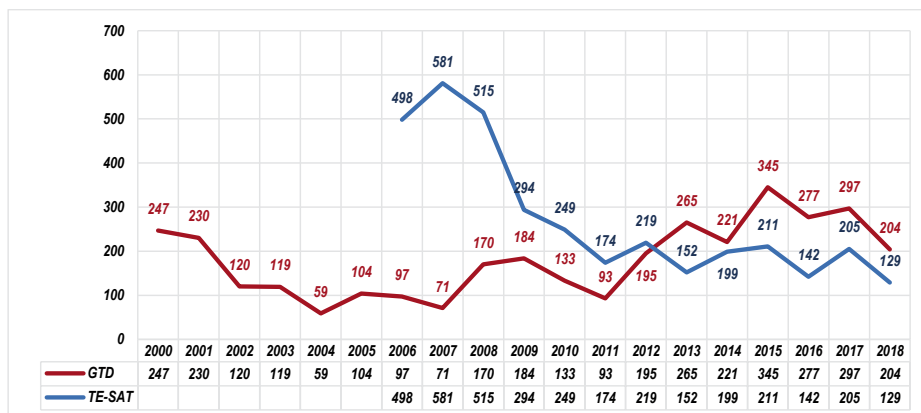
13.7 ábra

*A legnagyobb terrorszervezetek részesedése a világ terroristamerényleteiből és áldozataiból
2000–2018 között*

Forrás: GTD 2019

13.4. A terrorizmus trendjeiről az Európai Unióban

Bár az elmúlt másfél évtizedre vetítve több forrás is rendelkezésünkre áll az Európai Unió terrorfenyegetettségének vizsgálatához (a GTD, 2006-tól a TE-SAT-jelentések, illetve a halálos áldozatokat illetően az Európai Parlament ALDE csoportjának *Libro blanco y negro del terrorismo en Europa* című 2017-es kiadványa), ez azonban nem könnyíti meg a tisztánlátást a kérdésben.

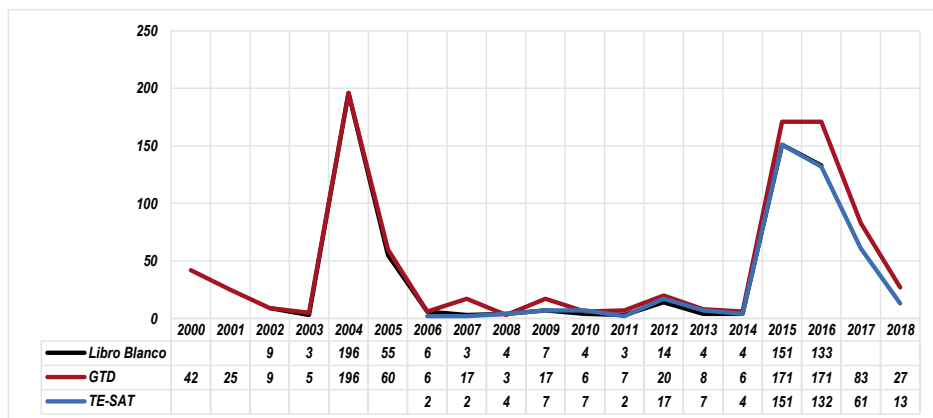

13.8. ábra

Az Európai Unió terrorfenyegetettsége (merényletszám), 2000–2018 között

Forrás: GTD 2019; TE-SAT 2007–2019

A fő problémát az jelenti – miként azt grafikonjaink is mutatják –, hogy az említett források eltérő adatokat közölnek az Európai Unió területén elkövetett merényletek és ezek halálos áldozatainak számát tekintve, ami különösen a merényletszámokat illetően szembeszökő. Míg ugyanis a Global Terrorism Database adatai szerint például 2004 és 2015 között növekedett (csaknem hatszorosára) az EU-ban elkövetett terroristamerényletek száma, az Europol 2007-től évente közreadott TE-SAT-jelentései szerint a merényletek száma – megtorpanásokkal ugyan, de – jelentősen csökkent (kevesebb mint felére esett vissza). Mindezzel kapcsolatban azonban fontos jelezni két dolgot: egyrészt, hogy a 2005-ben létrehozott GTD a merényletekre vonatkozó adatait nyílt forrásokból és visszamenőleges módszerrel gyűjtötte össze, így csupán a korabeli sajtóban is említésre kerülő terrorcselekményeket dolgozhatta fel. Az EU esetében pedig 2004-ig – a madridi merényletig – a korabeli média érdeklődését elsősorban a jelentősebb terrorcselekmények keltették fel (így a halálos áldozatokkal vagy nagy anyagi kárral járó támadások). Másrészt fontos azt is hangsúlyoznunk, hogy a TE-SAT-jelentések adatai a sikeres merényletek mellett a kezdetektől tartalmazzák a sikertelen és a megakadályozott terrortámadásokat is, vagyis olyan támadások adatait is közreadják – igaz, megkülönböztetés nélkül –, amelyekről a közvélemény nem feltétlenül értesült. Valószínűleg ez a magyarázata annak, hogy a halálos áldozatok számának tekintetében korántsem ilyen nagy az eltérés a források adatai között – ezeket ugyanis nagyobb sajtófigyelem kísérte –, így csupán néhány évre vonatkozóan (2007, 2009, 2015–2018) mutatható ki különbség. A halálos áldozatok száma egyébként 2015 óta valamennyi forrás szerint növekedett.

13.9. ábra

Az Európai Unió terrorfenyegetettsége (halálos áldozatok száma)

Forrás: GTD 2018; TE-SAT 2007–2019; ALDE 2017

A merényletszámok tekintetében mutatkozó eltérések elsősorban akkor érdekesek, amikor a GTD adatai nagyobb merényletszámot mutatnak a TE-SAT jelentéseinél (például 2013–2018 között). Ezek magyarázatát ismét abban kell keresnünk, hogy míg a GTD a média híreiből állítja össze adatbázisát, addig az Europol jelentései az uniós tagállamok belügyi hatóságainak adatközlésén alapulnak, így ezekbe csak azoknak a merényleteknek az adatai kerülhetnek, amelyeket az adott tagállam hatóságai hivatalosan is terrorcselekménynek minősítenek. Ráadásul ezek a minősítések – függően a vádemeléstől és a későbbi bírósági ítélettől – idővel néha módosulhatnak is.

Jó példa az eltérő megítélésre Magyarország, ahol a GTD adatai szerint 2000 és 2018 között 7 terrortámadásra került sor (2008-ban kettőre, 2009-ben, 2014-ben, 2015-ben és 2016-ban pedig egyre). Az Europol felé azonban a magyar hatóságok 2006 óta csupán négy, a Magyarok Nyilai szélsőjobboldali szervezethez köthető 2009-es merényletet jelentettek terrorcselekményként. (TE-SAT 2010, 37.) Érdeemes jelezni azt is, hogy jóllehet a GTD adatbázisa a 2009 februárjában Tatárszentgyörgyön elkövetett, két halálos áldozattal járó romagyilkosságot terroristamerényletként tartja számon, azonban a TE-SAT-jelentésekben nem szerepelnek a 2008-as és 2009-es román elleni támadások, mivel a magyar hatóságok nem tekintették őket terrorcselekménynek. (TE-SAT 2010, 39.)

A legtöbb esetben a cselekmények megítélésének különbözősége magyarázza a halálos áldozatok eltérő számát a forrásokban, eltekintve a *Libro blanco y negro del terrorismo en Europa* kiadványtól, amely jelzi, hogy 2015-ben és 2016-ban csupán a jelentősebb terrortámadásokat vizsgálta. (ALDE 2017, 35.) A Global Terrorism Database azonban – az amerikai hatóságokhoz hasonlóan – terrorcselekményként tartja számon adatbázisában például az EgyptAir 804-es Párizs–Kairó járatának 2016. májusi lezuhanását (66 halott), jóllehet a francia és egyiptomi hatóságok hivatalosan nem találtak erre bizonyítékot. Ilyen típusú eltérésre – vagyis amikor ismeretlen az elkövető, de a támadást mégis terrorcselekményként

kezeli a GTD – több példa is található az adatbázisban. Emellett annak eldöntése sem egyszerű – különösen az úgynevezett magányos (lone wolf) elkövetők esetében, akiknek száma 2015-től jelentősen megnőtt az Európai Unióban –, hogy egy-egy erőszakos cselekmény mögött valóban reális politikai motívum húzódik-e meg, vagy csupán egyéni élettörténeti tragédia, frusztráció, esetleg mentális betegség vagy zavarodottság. Az utóbbiakat az európai hatóságok – ha halálos áldozattal járnak – emberölésként kezelik ugyan, de – szemben a közvéleménnyel és a média egy részével – nem tekintik terrortámadásnak.

Ami az Európai Unió területén végrehajtott merényletek számát illeti, a GTD adatai szerint 2000 és 2018 között 3431 terrortámadásra került sor, míg a TE-SAT-jelentések a 2006 és 2018 közötti időszakra vonatkozóan 3570-re teszik a sikeres, a sikertelen és megakadályozott merényletek számát. A GTD ugyanerre az időszakra vonatkozóan 2571 merényletet számolt össze. A TE-SAT-jelentések szerint a 2006–2008 közötti időszakban volt a legmagasabb a merényletek és merényletkísérletek száma (498, 582, 515), míg a GTD adatai szerint 2015-ben és 2017-ben (345 és 297).

A terrorizmus halálos áldozatait illetően a GTD adatbázisa 879 főt tart nyilván a 2000–2018 közötti időszakra vonatkozóan, a TE-SAT pedig 409 főt ad meg a 2006 és 2018 közötti évekre. A GTD adatbázisa ugyanerre az időszakra vonatkozóan 541 halálos áldozatot tart nyilván. A *Libro blanco y negro del terrorismo en Europa* 596 olyan halálos áldozatot tart számon a 2002 és 2016 közötti évekre vonatkozóan, akik az Európai Unió területén elkövetett merényletben veszítették életüket. Továbbá 799 olyan EU-állampolgárt, akik az unió területén kívül váltak a terrorizmus halálos áldozatává (ALDE 2017, 23). A halálos áldozatok számát tekintve az elmúlt 15 évben valamennyi forrás szerint három év volt kiemelkedő: 2004 – a 192 halálos áldozattal járó madridi terrortámadás éve; illetve 2015 és 2016, amikor több úgynevezett stratégiai jellegű terrortámadásra is sor került (2015 – Párizs, 2016 – Brüsszel, Nizza, Berlin).

A sebesültek számára vonatkozóan csupán a GTD adataival rendelkezünk. Ezek szerint a 2000–2018 közötti időszakban 5914 fő vált a terrorizmus sebesült áldozatává az Európai Unió területén, s a legkiemelkedőbb évek – hasonlóan a halálos áldozatok esetéhez – itt is a 2004-es (1853), a 2005-ös (941), a 2016-os (906), a 2015-ös (526), illetve a 2017-es (509) esztendőek voltak..

Hasonlóan a világ többi térségéhez, az Európai Unió esetében is tovább differenciálható a terrorfenyegetettség mértéke, országokra lebontva. A TE-SAT-jelentések adatai szerint 2006 januárja és 2018 decembere között az Európai Unión belül három ország volt kiemelkedően terrorfenyegetett az elkövetett és megkísérelt merényletek miatt: Franciaország (1392 merénylet), Spanyolország (1162) és az Egyesült Királyság (661). Ezekben az országokban követték el az EU-n belüli merényletek 93%-át. Fenyegetettnek volt tekinthető Görögország (130) és Olaszország (123) is; amennyiben az ő adataikkal egészítjük ki a három legfenyegetettebb országot, úgy az öt ország részesedése 97%-ra nő. A Global Terrorism Database adatai mást mutatnak a TE-SAT által lefedett időszakra vonatkozóan: 2006–2018 között a GTD szerint a három legfenyegetettebb ország az Egyesült Királyság (929), Görögország (501) és Franciaország (298) volt, s az itt elkövetett merényletek az unió területén elkövetett összes merénylet 69%-át tették ki. Sőt, ez a szám az őket követő legfenyegetettebb két ország – Németország (200) és Írország (169) – adataival együtt is csupán az összes merénylet 82%-át teszi ki. Amennyiben a GTD adatait a 2000–2018 közötti időszakra vonatkozóan vizsgáljuk meg, úgy a legfenyegetettebb három ország az Egyesült Királyság (1162 merénylet), Görögország (576),

és Franciaország (457) lesz (az összes merénylet 64%-ával), s ha a csoportot kiegészítjük a Franciaországhoz közel hasonló fenyegetettségű Spanyolországgal (423), úgy is csupán 76%-ra nő a részesedésük az összes merényletből. Az említett országok mellett Németország (227), Írország (172) és Olaszország (137) volt jelentősen fenyegetettnek tekinthető, az ő adataikkal együtt éri el a hét ország részesedése a 92%-ot a merényletekből.

Mivel a TE-SAT-jelentések országokra lebontva nem részletezik a terrorizmus halálos áldozatainak számát, e tekintetben csak a Global Terrorism Database és a *Libro blanco y negro del terrorismo en Europa* című kiadvány adataira hagyatkozhatunk, az utóbbira természetesen a korábban jelzett megkorlátozásokkal.

A GTD adatai szerint a 2000 és 2018 közötti időszakban az Európai Unió területén elkövetett terroristamerényletek következtében meghalt 879 fő 91%-a öt országban vesztette életét: Franciaországban (294), Spanyolországban (274), az Egyesült Királyságban (144), Belgiumban (47), illetve Németországban (41). A *Libro Blanco* 2002–2016 közötti időszakra vonatkozó adatai szerint viszont a halálos áldozatok 92,61%-a három ország merényleteihez kötődik, Spanyolországhoz (248), Franciaországhoz (212) és az Egyesült Királysághoz (62), s ha ezeket kiegészítjük a sorrendben következő Belgiummal (36) és Németországgal (20), akkor 96,97%-ra növekszik teljes részesedésük.

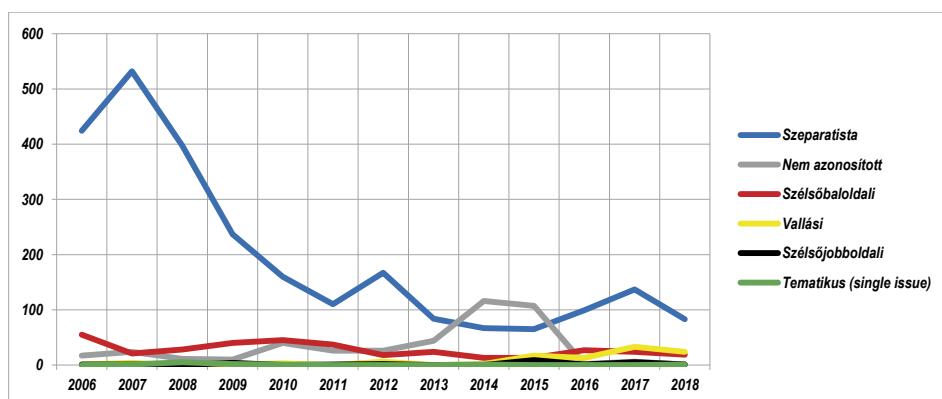
Mindez persze nem jelenti azt, hogy csak ezeknek az országoknak az állampolgárai váltak áldozattá, hiszen a kiadvány szerzői 19 EU-tagállam állampolgárait sorolják fel az EU-n belüli merényletek halálos áldozatai között, sőt ez a szám 25-re növekszik, ha az EU területén kívül áldozattá vált EU-állampolgárokat is figyelembe vesszük. Fontos jeleznünk, hogy a média hírei és a politikai közbeszéd mellett a terrorizmus jelenségével való szembesülés is hozzájárhat az európai társadalmak terrorizmustól való félelméhez, hiszen például 2002 és 2017 között Romániában és Lengyelországban nem került sor halálos áldozattal járó terrorcselekményre, az említett időszakban 20 román és 11 lengyel állampolgár vált az európai merényletek halálos áldozatává. (ALDE 2017, 25.) A GTD adatbázisa a *Libro Blanco* által lefedett időszakra vonatkozóan 702 halálos áldozatot számolt össze, akik közül 270 fő Franciaországban, 209 Spanyolországban, 85 az Egyesült Királyságban, 41 Belgiumban, 36 fő pedig Németországban esett a terrorizmus áldozatául, s ezek együttesen az összes halálos áldozat 91%-át teszik ki az adatbázis szerint.

Ami a sebesült áldozatokat illeti – akikkel kapcsolatban csak a GTD adatai állnak rendelkezésünkre –, a 2000 és 2018 közötti időszak merényleteiben megsebesült 5914 fő 93%-a Spanyolországban (2510), az Egyesült Királyságban (1364), Franciaországban (1093), Belgiumban (309) és Németországban (250) vált áldozattá. Érdemes megemlíteni, hogy a sebesültek számát tekintve Olaszország (103) megelőzte Görögországot (83), s azt is, hogy már a Spanyolországban, az Egyesült Királyságban és Franciaországban megsebesültek aránya is igen magas, s az összes sebesült 84%-át teszi ki.

Az Europol a tagállamok hatóságainak adatközlése alapján irányultságuk alapján is besorolja az Európai Unióban elkövetett vagy elkövetni tervezett merényleteket, így megkülönböztetnek vallási, széparatista, szélsőbaloldali, szélsőjobboldali, tematikus (single issue) irányultságú, illetve nem azonosított terrorcselekményeket.

A TE-SAT-jelentések adatai alapján a 2006 és 2018 közötti időszakban a merényletek közel 70%-a (2486 merénylet) széparatista terrorszervezetekhez, csoportokhoz és egyénekhez volt köthető, döntően Franciaországban (1287) és Spanyolországban (1026). Az Európai Unióban belüli terroristamerényletek és merényletkísérletek számának 2007 és 2011 közötti

jelentős csökkenése valószínűleg annak volt köszönhető, hogy politikai és katonai szempontból is vereséget szenvedett és visszaszorult az Euskadi ta Askatasuna (ETA) baszk nacionalista fegyveres csoport, amely ennek következtében 2011-ben tűzszünetet hirdetett, majd 2017 áprilisában hivatalosan is beszüntette tevékenységét. Hasonló folyamat játszódott le az Egyesült Királyságban is, azzal a lényeges különbséggel, hogy itt az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) elsősorban politikailag szenvedett vereséget, így utódszervezetei – az IRA 1998-as tűzszünete és 2005-ös fegyverletétele ellenére – tovább folytatják tevékenységüket. A jelzett folyamat ugyanakkor közvetlenül nem olvasható ki a TE-SAT-jelentések adataiból, mert a brit hatóságok – egyedülként az EU tagállamai közül – irányultságuk szerint csak 2016-tól minősítik a terroristamerényleteket, így korábban azok nem azonosított merényletként szerepelnek az Europol statisztikáiban. Főként ennek köszönhető, hogy 2006 és 2018 között 580 merénylettel (a merényletek 15%-ával) a „nem azonosított” kategória volt a második legnagyobb a TE-SAT jelentéseiben.

13.10. ábra

Sikeres, sikertelen és megakadályozott terrorcselekmények az EU-ban, 2000–2018 között

Forrás: TE-SAT 2007–2019

A két említett kategóriát követik – a támadások számában elmaradva – a szélsőbaloldali merényletek és merényletkísérletek (364, a merényletek 10%-a), s ilyeneket a 2006–2018 közötti időszakban leggyakrabban Spanyolországban (122), Görögországban (122) és Olaszországban (95) jegyezték fel. A 21. század első másfél évtizedében Spanyolországban az Október 1. Antifasiszta Ellenállási Csoportok (GRAPO), Görögországban a Forradalmi Harc (Epanastatikos Agonas), a Forradalmi Szekta (Sechta ton Epanastaton) és a Tűz Sejtjeinek Összeesküvése (Synomosía Pyrínon Tis Fotiás – SPF), Olaszországban pedig az Informális Anarchista Szövetség (Federazione Anarchica Informale – FAI) képviselte az európai terrorizmusnak ezt az irányzatát.

Jóllehet az európai közvélemény az iszlamista terrorizmust tekinti a legveszélyesebb terrorizmustípusnak az unióban, a TE-SAT-jelentések adatai szerint a 2006 és 2018 közötti időszakban mindössze 104 vallási irányultságú terrortámadást, illetve kísérletet

jegyezték fel az EU területén (ez az összes merénylet 3%-a). Ilyen típusú merényletet, illetve merényletkísérletet a belügyi hatóságok Franciaországból (46), az Egyesült Királyságból (20) Belgiumból (10) Németországból (9), Dániából (5), Hollandiából (4), Spanyolországból. Olaszországból és Svédországból (3-3), illetve Finnországból (1) jelentettek az Európának a vizsgált időszakban. Mivel 2007-re és 2017-18-ra vonatkozóan az Egyesült Királyságból is érkezett jelentés ilyen cselekményről, s az is igen valószínű, hogy a brit hatóságok által korábban nem azonosítottként jelentett esetek között is voltak iszlamista indíttatásúak, még akkor is, ha a szakirodalom szerint Nagy-Britanniát az adott időszak nagy részében a szeparatista terrorizmus fenyegette leginkább. Vagyis összességében a vallási indíttatású terroristamerényletek és kísérleteik száma a TE-SAT-jelentésekben szereplő 42-nél valószínűleg magasabb volt. Mégsem a magas esetszám tette és teszi félelmetessé az iszlamista terrorizmust, hanem elsősorban az, hogy a 2002 és 2018 közötti években az EU-ban elkövetett magas áldozatszámú, nagy médiafigyelemmel és nagy félelmetkeltő hatással járó tíz stratégiai jellegű terrortámadás közül kilenc iszlamista indíttatású volt: a 2004. márciusi madridi vonatrobbanás (191 halott/1800 sebesült), a 2005. júliusi londoni metrórobbanás (56/784), a 2015 januárjában és novemberében elkövetett párizsi támadások (149/424), a 2016. márciusi brüsszeli robbantások (35/270), a 2016. júliusi nizzai (87/433) és a decemberi berlini (12/48) gázolások (ramming) támadások, illetve a 2017 júliusi manchesteri (23/119) és az augusztusi barcelonai (21/110) támadások. Az utóbbi évek egyetlen nem iszlamista indíttatású stratégiai terrortámadását a nem EU-tag Norvégiában követte el 2011 júliusában Anders Behring Breivik, Oslóban és Utøya szigetén. Az említett dzsihadista merényletekben 574 ember vesztette életét, ami a GTD által megadott összes halálos áldozat (879) 65%-a, a TE-SAT által átfogott 2006–2018- közötti időszak halálos áldozatainak számára (409) vetítve pedig 80%-ot tesz ki. Csak ezek a merényletek további 3988 sebesült áldozatot is követeltek. Az EU területén végrehajtott vallási/iszlamista indíttatású merényletek magas áldozatszámával mellett az is jogosan aggasztja az Európai Unió közvéleményét, hogy az iszlamista irányultságú európai terrorizmus rendelkezik a legkiterjedtebb nemzetközi háttérrel, tényleges fizikai és virtuális értelemben egyaránt. A virtuális dzsihadizmus teszi lehetővé európai hívek és követők toborzását az olyan terrorszervezetek számára, mint például az al-Káida vagy az ISIS, elsősorban azokban az uniós tagállamokban, ahol elég nagy tömegű a muszlim kisebbség ahhoz, hogy e közösségek egyébként matematikailag szűk radikális társadalmi csoportjai is kellően nagyszámúnak számítsanak. Ideológiai üzeneteikkel ugyanis e radikális csoportok tagjai között találják meg e szervezetek azokat a fiatalokat, akik egyéni élethelyzetük, társadalmi integrálatlanságuk vagy más motivációk miatt fogékonyak elégedetlenségük egyéni vagy csoportos erőszakos kifejezésére azzal a társadalommal szemben, amelyben élnek. (RENARD 2017) Ugyancsak ezeknek a szervezeteknek van lehetőségük arra, hogy legeltökéltebb európai híveiket felkészítsék azokban az országokban, ahol kiképzőbázisokat tartanak fenn, sőt – miként azt az ISIS szíriai és iraki harcai mutatták – viszonylag nagy számban vegyék rá arra, hogy Európán kívül is harcoljanak a szervezetért. Fontos azonban látnunk, hogy az iszlamista terrorizmus az Európai Unióban nem rendelkezik állandó és strukturált szervezettel, s támadásait olyan alkalmi helyi sejtek, illetve egyéni elkövetők hajtják végre, akiknek gyakran nincs is kapcsolatuk azzal a szervezettel, amelyre hivatkozva akciójukat végrehajtják.

A TE-SAT-jelentések szerint a terrorizmus szélsőjobboldali formája a 2006 és 2018 közötti évtizedben csupán marginálisan volt jelen az Európai Unióban, a tagállamok belügyi hatóságai ugyanis mindösszesen 25 ilyennek minősített esetről számoltak be (ez az összes merénylet 0,7%-a): Franciaország 7-ről, az Egyesült Királyság 5-ről, Magyarország 4-ről, Spanyolország és Görögország 2-2, illetve Portugália, Bulgária, Hollandia, Olaszország és Lengyelország 1-1 esetről. A jelenségre elsősorban a 2011-es norvégiai kettős merénylet hívta fel az európai terrorelhárítás és közvélemény figyelmét, ami egyébként jól érzékeltette az irányzat legfontosabb jellemzőit. A szélsőjobboldali terrorizmusra ugyanis többnyire az egyéni és kiscsoportos elkövetési mód a jellemző, továbbá az, hogy olyan országokat is érintett, ahol a terrorizmus egyéb irányzatai nincsenek jelen (Bulgária, Magyarország, Lengyelország). Fontos ugyanakkor jelezni, hogy számos szakértő szerint a 2010-es évektől a szélsőjobboldalon a faji felsőbbrendűséget és neonáci ideológiát hirdető csoportok mellé felzárkózott az úgynevezett posztindusztriális szélsőjobboldal, amely elsősorban a migráció kapcsán az Európába beáramló népességet tekinti ellenségének, illetve fenyegetésnek az európai gazdaság, közrend és kultúra szempontjából. (GOODWIN–RAMALINGAM–BRIGGS 2012, 47–48.)

Ugyancsak marginális jelenség az Európai Unióban az úgynevezett single issue (tematikus) terrorizmus. A terrorizmus e válfajához azokat a radikális, a terrorizmus eszközét is elfogadó elkövetőket soroljuk, akik egyrészt nem akarják megváltoztatni a teljes politikai berendezkedést, hanem csak egy adott témára fókuszálnak (környezetvédelem, abortusz, állatok joga), másrészt az erőszakos cselekmények elkövetőiként nemcsak a kérdéses kormányzati politikában akarnak változást elérni, hanem az egész társadalom hozzáállásában is. (WILKINSON 2011, 7.) A terrorizmusnak e különösen az Egyesült Államokban gyakori formájára a TE-SAT jelentésekben mindössze 11 esetet találunk (ez az összes merénylet 0,3%-a), Franciaországból hatot, Görögországból kettőt, Olaszországból, Ausztriából és Portugáliából egyet-egyet. Hozzá kell azonban tennünk, hogy valószínűleg az Egyesült Királyság által nem azonosított esetek között is volt tematikus terrorizmus, mivel a szakirodalom szerint az Egyesült Államok mellett Nagy-Britanniában is több aktív radikális környezet- és állatvédő csoport ismert. (MONAGHAN 2013)

Felhasznált irodalom

- ALDE (2017): *Libro blanco y negro del terrorismo en Europa*. Elérhető: https://iugm.es/wp-content/uploads/2017/06/Libro_Blanco_Negro.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 12. 13.)
- FREEDMAN, Benjamin (2010): Terrorism Research Centres: 100 Institutes, Programs and Organisations in the Field of Terrorism, Counter-Terrorism, Radicalisation and Asymmetric Warfare Studies. *Perspectives on Terrorism*, Vol. 4. No. 5. Elérhető: www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/123/html (A letöltés dátuma: 2017. 12. 15.)
- FSI (2019): Fragile States Index. Elérhető: <https://fragilestatesindex.org/country-data/> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 15.)
- GOODWIN, Matthew – RAMALINGAM, Vidhya – BRIGGS, Rachel (2012). *The New Radical Right: Violent and Non-Violent Movements in Europe*. London, Institute for Strategic Dialogue. Elérhető: www.academia.edu/1572331/The_New_Radical_Right_Violent_and_Non-Violent_Movements_in_Europe (A letöltés dátuma: 2017. 12. 15.)

- GTD (2019): Global Terrorism Database. Elérhető: www.start.umd.edu/gtd/access/#gtd-download (A letöltés dátuma: 2019. 12. 11.)
- MONAGHAN, Rachel (2013): Not Quite Terrorism: Animal Rights Extremism in the United Kingdom. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 36. No. 11. 933–951. DOI: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.832117>
- RENARD, Thomas (2017): *Europe's „new” jihad: Homegrown, leaderless, virtual*. Egmont Royal Institute for International Relations. (Security Policy Brief No. 89.) Elérhető: www.egmontinstitute.be/content/uploads/2017/07/89.spb_.amended.pdf?type=pdf (A letöltés dátuma: 2017. 12. 16.)
- SAUNDERS, Robert A. (2015): Media and Terrorism. In LAW, Randall D. ed.: *The Routledge History of Terrorism*. London, Routledge. 428–441.
- SCHMID, Alex P. ed. (2011): *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London, Routledge.
- SHEEHAN, Ivan Sascha (2012): Assessing and Comparing Data Sources for Terrorism Research. In Lum, Cynthia – Kennedy, Leslie W.: *Evidence Based Counterterrorism Policy*. Springer. 13–40.
- TE-SAT (2007–2019): Terrorism Situation & Trend Reports. Europol. Elérhető: www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report#fndtn-tabs-0-bottom-2 (A letöltés dátuma: 2019. 12. 11.)
- TINNES, Judith (2013a): 100 Core and Periphery Journals for Terrorism Research. *Perspectives on Terrorism*, Vol. 7. No. 2. Elérhető: www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/258/html (A letöltés dátuma: 2017. 12. 15.)
- TINNES, Judith (2013b): 230 Websites and Blogs for Terrorism Research. *Perspectives on Terrorism*, Vol. 7. No. 3. Elérhető: www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/270/html (A letöltés dátuma: 2017. 12. 15.)
- WILKINSON, Paul (2011). *Terrorism versus Democracy*. London, Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203832318>

Ajánlott források és irodalom

- ARANY Anett – N. RÓZSA Erzsébet – SZALAI Máté (2016): *Az Iszlám Állam Kalifátusa*. Budapest. Osiris.
- Aviation Safety Network (é. n.): ASN Aviation Safety Database. Elérhető: <http://aviation-safety.net/database/> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- European Commission Public Opinion (é. n.): Standard Eurobarometer. Elérhető: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD/> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- Gallup News (é. n.): Terrorism. Elérhető: <https://news.gallup.com/topic/terrorism.aspx> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- Institute for Conflict Management (é. n.): South Asia Terrorism Portal Elérhető: <https://www.satp.org/south-asia-datasheet/> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- Institute for Economics and Peace (é. n.): *Global Terrorism Index 2015*. Elérhető: <http://economicsandpeace.org/?s=Global+terrorism+index> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- LAW, Randall D. ed. (2015). *The Routledge History of Terrorism*. London, Routledge.
- LUM, Cynthia – KENNEDY, Leslie W. (2012): *Evidence-Based Counterterrorism Policy*. New York, Springer.

- MARAS, Marie-Helen (2016): *A terrorizmus elmélete és gyakorlata*. Budapest, Antall József Tudásközpont.
- PEW Research Center (é. n.): Terrorism. Elérhető: <https://www.pewresearch.org/topics/terrorism/> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- US Department of State (é. n.): Country Reports on Terrorism 2004–2015. Elérhető: <https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/index.htm> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- US Department of State (é. n.): Country Reports on Terrorism 2016–2019. Elérhető: www.state.gov/country-reports-on-terrorism-2/ (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)
- US Department of State (é. n.): Patterns of Global Terrorism, 2000–2003. Elérhető: <https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/index.htm> (A letöltés dátuma: 2019. 12. 12.)